

Հասցիկ ՄՐԱՊԻՈՆՅԱՆ

ԱՄԲԱՐԻՇՏԻ ԴԱՍԵ

ՆԵՐՍԵՍ ՎԱՆԱԿԱՆ

ԷՋՄԻԱՇԻՆ
(հիմնադրության
1700-ամյակին)

Մեր հավաքի հավիտ օրան
Էջմիածին,
Փրկչի իջման դու հանգրվան
Էջմիածին,
Լուսավորչի աղոթքների դու
դաստափան,
Սուրբ Լուսամասց աղյուք գնված
Էջմիածին:

Մեր վաղեմի մայրաքաղաք
Էջմիածին,
Դու հնճոյա Վաղարշապատ
Էջմիածին,
Դու ոգեղեն պյուն գոյություն
հայոց ազգի
եւ հավաքան մեր մայրերի
Էջմիածին:

Աղոյի՜ր երկար, փառի՜ կրող
Էջմիածին,
Ասվածային սեր ճառագող
Էջմիածին,
Ախարհապալու զավակներդ
դու տուն կանչող,
Հավերժական զանգ ղողանջող
Էջմիածին:

Պահի՜ր, ո՛վ Տեւ, սուրբ Բաղան
այս Էջմիածին,
Մարդկանց օժի՜ր շնորհներով
աստվածային,
Դարձու՜ն նրանց դեղի լույսը Քո
երկնային
եւ ժառանգորդ շնորհաց գանձի
Էջմիածին:

19. 10. 1997թ.

Ասում են, թե այս դեմքը իրա-
կանում դասառն է:

Շատ արհեստի առաջ, երբ մար-
դիկ չէին դասակարգվում իրենց
կյանքի առանց հավաքի եւ եկեղե-
ցու, երբ բոլոր վարդերի ընկալիչներն
ամեն կիրակի միասնաբար մասնա-
կցում էին Սուրբ Պատարագի արա-
րողության սկզբից մինչև վերջ, իր
սովորական կյանքով ապրում էր նա-
եւ մի փոքրիկ գյուղակ:

Օրերից մի օր գյուղացիները ճե-
սան մի անձանոթ ծածկողոցի, որն
իր կառույցով ուղեկցիների հետ միա-
սին անցնում էր այդ օրհանով:

- Աղա՛ստե՛ք, ա՛սաց նա կառա-
ղանք... Ի՞նչ էր կարծում՝ չարժե՞
արդյո՞վ կանգ առնել այս գեղեցիկ
վայրում:

Նրա հետ եղողները միայն գլխով
արեցին, եւ անուխեցին բոլորը միա-
սին կառույցի ցած իրան: Գյուղացի-
ներից մի քանիսը, ծեսներով նրանց,
ընդառաջ եկան եւ անմիջապես ող-
ջվածները հյուրերին:

- Բարո՛ւ եկե՛ք:

- Այո՛, բարո՛ւ, բանկազիններս,
կարո՞ղ եմ եւ իմ ընկերներն իմ մի-
ասին այս գեղեցի իջեալնե՞ն ձեր հի-
սախանց դասակարգվալուն, անոցո՞ւ
եղի՞, եւ ձեզ լավ կվարձարեն զրա
համար:

- Ի՞նչ խոսո՞ւք, դասախա՛նեց
գյուղացիներից մեկը,- ոչ մի վճարե-
լու մասին խոսքում եմ մի՛ խոսե՛ք ի
սեր Աստծո՛ւ, չէ՛ որ գրված է Սուրբ Գր-
քում, որ օտարին ղեկ է Ին եղոր
դու ընդունիր:

- Հա՛, հա՛, հա՛,- ծծողացե՛ք ան-
ծանոթը եւ դարձավ յուրաքանչե՛ր
կողմը,- չէ, դուք ծեսա՛ր, թե ինչո՞ւ
սի առաքինափորություն, եւ ի՞նչ էր
մտնում արսավա՛րի հուզմունքի՞ց: Պա-
կառնե՛ք մե՛կ, բանից յարգվում է
այստե՛ղ գործնականորեն իրակա-
նացնում են աստվածաբանական դա-
սարկազմությունները:

Այս խոսքերից հետո նրանց ողջ
խումբը դարձրեց խաղաղուցի ծծա-
ղով: Հանդարտվելուց հետո անձանո-

թը կրկին դիմեց գյուղացիներին...

- Լսե՛ք ի բարեկամներս, այս օրը հա-
վաքի միջին արձանագրի ծեր հո-
գիներում, որովհետեւ դուք արժանա-
գով մեծագույն շնորհի, այսուհետեւ
դու էլ չես մնա կապարասության
մեջ, քանի որ եւ ձեզ ցույց կսա՛մ,
թե ինչպե՛ս է մասնուն եկրոնայի ա-
մենատաքաղեն միսին ունեցող, ա-
մենախմաստուն մարդը, եւ ձեզ
«դարձի կերեման»: Բայց այդ ամենը
վաղը, որովհետեւ մենք այսօր չափա-
կանց հոգանք ենք եւ քաղցած, իսկ
մինչ այդ ձեզ լե՛նելու ճեղ հայթա-
թե՛ք ու գնացե՛ք ձեր Աստծո՛ւ վերջին
անգամ փառ՛ք չալու, որովհետեւ Նրա
ժամը հասել է: Հա՛, հա՛, հա՛...

Բնակիչների մեծ մասն այս խոս-
քի ժամանակ արդեն հավաքվել էր
նրա շուրջը: Նման արթողությունը
նրանք չէին երբեք չէին լսել, քո-
լորն աղա՛ստ էին մնացել: Կարծես
կայծակնա՛հար էին եղել: Ի վերջո
նրանք ուզե՛ր եկան եւ օտարների
հավաքվելու իրենց «հյուրերին»: Ու
մասնեցելու նրանց իրենց ունեցած
ուսեսեղները:

Մինչեւ ու գեղեցիկ լսվում էր գի-
նովա՛ցած օտարների ծծաղուն ու
զվարճ խոսակցությունը:

Հաջորդ օրը կիրակի էր:

Բոլոր գյուղացիները հավաքվե-
ցին, որովհետեւ գնան հարեան գյու-
ղը, քանի որ իրենց եկեղեցու հոգե-
տաքանքը մահացել էր, իսկ նոր մե-
կը դեռե՛ր չէր եկել: Այդ դարձի
նրանց մոտ եկավ իրենց այցելուն:

- Բարի լույսը: Լավ է, որ հավաք-
վել եք, քանի որ եւ այժմ ձեզ միջին
բաշխվել իմ «օրհնություններ»:

- Մենք չեմ կարող այժմ ձեզ
կարգադրել իմ «օրհնություններ»:

- Միայն թե ինչ, իմնա հասկացա՛,
թե ինչու եք միասին այստե՛ղ «ժո-
ղովքի»:

Հաս լավ, գնա՛վ, եւ էլ
կգամ ձեզ հետ, միայն թե քող մեկը
գնա իմ ծուլերի ետեքից:

Եւ նրանց հայեցին միասին: Ա-
մենաառաքաղեն միսին ունեցողը սկ-

սեց իր դասախոսությունը:

- Մի՛րեքինե՛րս, դա չա՛ս լավ է, որ
դուք չափազանց հյուրասեր եք եւ
չա՛ս լավ եք ընդունում ձեզ այցե-
լողներին: Շատ գովելի է նաեւ այն
փաստը, որ դուք կատարյալ հուճա-
նասներ եք, ո՛ւմ, այսինքն՝ մարդա-
սեր: Բայց դուք չու՛նեք էլ այդ ամենը
կաղմե՛ք մի սովորական գրի հետ, ո-
րի ժամանակը վարուց արդեն ան-
ցել է, որովհետեւ ինչ որ այժե՛ր զը-
ված է, արդեն իսկ հակասում է ին-
չու իրեն եւ չի կարող դիմակայել ո-
րեւէ գիտական ընդամենությունից հե-
տո չեմ ասում, որ այն մեկը, ում
մասին խոսվում էր այդ գրքում, ընդ-
հանրա՛ստ... Լավ, դրա մասին դուք
իմենե՛ր կասե՛ք ինձ ռուսո՛ւ: Ուրեմն
սկսե՛ք: Ասացե՛ք խնդրե՛մ, արդյո՞ք
դուք իմենում եք վերելում եղող կա-
ղույս երկինքը:

- Այո՛,- դասախոսանքին բոլորը:

- Եւ նույնպես իմենում եմ, ու-
րեմն երկինքն իրադեպ գոյություն ու-
նի՞ր, թե չունի:

- Գոյություն ունի:

- Ճիշտ է: Անցնե՛ք առաջ, նայե՛ք
նորից վերել, դուք իմենում եք երկն-
ում յայտնա արեալով:

- Այո՛:

- Ուրեմն արեւը գոյություն ունի՞,

թե՞ ոչ:

- Գոյություն ունի:

- Կեցցե՛ք, անցնե՛ք հաջորդին:

Միայն այս գեղեցիկ անձա՛ր: Բոլոր՞ը
եւ իմենում:

- Բոլորս:

- Ուրեմն ի՞նչ կասե՛ք:

- Անձա՛ր գոյություն ունի:

- Գերազանց է, ահա՛վարիկ, հենց
այս դարձի դուք իմենի բացառա-
յեցու եւ ծծառնությունը: Ուշադրի
լսե՛ք: Նայե՛ք իմենը եւ իմենում

եւ, երկնքին, ծանրե՛ր, դա՛սի մեջ,
ծանրիկների մեջ, ձեր գրգռվածներու,
դուք իմենում եք Աստծո՛ւ:

Տիրե՛ք լույսը:

- Եւ ձեզ եւ հարցնում, ի՞նչե՛ք,
որ ձեր Ավետարանում գրված է,

«Աստ՛ Կալայություն չա՛ս», ասա՛-

ցե՛ք, դուք իմենում եք Աստծո՛ւ:

Նրանք չափազանց ցածր ծայրով
դասախոսանքին:

- Ոչ:

- Հա՛, հա՛, հա՛... Ի՞նչ եղավ ձեզ,
ասե՛ք ծարունակությունը... «Ուրեմն
Աստված գոյություն չունի»:

Ոչ ոք չխոսեց: Ամենախմաստուն
եւ իր ընկերների լիաբո՛ր ծծողը
ծարունակվեց մինչեւ եկեղեցի հա-
նելը:

Սկսվեց Պատարագը, միայն թե
հախանած սովորականից մի ինչ ու-
ղուր եկավ ավանդա՛սից, հավա-
քական խոսակցությունից հետո
մեզ ծանոթ գյուղի ծերունիներից մե-
կը խնդրե՛ր էր նրան, որ իրեն առա-
ջի լսե՛ք:

Բոլորը մասնակցում էին դրա՛յ
երգեցողությանը:

Ի վերջո հասավ Բարոյի ղաղը:
Ծերունակար Բախանան դողողո՛ղ
ծայրով խոսեց օրվա ավետարանի
կա՛նք ընթերցվածի մասին: Նա եր-
բեմն կանգ էր առնում խորը ծուլ-
նա հավաքվելու համար, եւ այդ դարձի-
րին անկողնից, ուր օտարներն էին
կանգնած, Բարոյից էին լսվում: Ի
երգարկային լույսով զարդա՛յ
առաջ դասախոսիցն ասաց հետեյա-
լը:

- Իսկ այժմ, եղբայրներ՛ եւ Բո-
լոր, մի դա՛ս շուտ եկե՛ք, դուք բո-
լոր իմենում եք այս մարդուն,- եւ
իր հայացքն ուղղեց անձանոթի կող-
մը:

Բոլորը դասախոսանքին:

- Այո՛:

- Իսկ ձեզանից որեւէ մեկը չե-
սո՞ւն է նրա գլխի մեջ եղած լույսը
կամ իմաստությունը կամ յարա-
դեպ մասնուն կարողությունը:

- Ոչ:

- Ուրեմն...

... Նրա գլխում խելի՞ գոյություն
չունի՞,- միաբերան աղաղակներ
հարեան գյուղից եկածները:

Հարություն արե՛լ
ՀԱՐՈՒԹՅԱՆՈՒՅՆ

ՑԵՂԻ ԿԵՆԴՐԱՆԻ ՉԱՅՆԸ

Երեսարարության սեմին կան-
գնած Գեորգի առաջին ինկու-
րյուն Բաղան էր անում: Տասնութ
սարկազմ երեսարար էր նա՛ վալե-
լու, բարձր հասակով ու գեղեցիկ
աչքերով: Հայրը Մարգար աղան,
օսե՛ր էր հոլաքանում նրանով:

Մարգար աղան Գեորգից բացի
ուներ նաեւ փոքր աղջիկ եւ օղա:
Թեմե բոլորին էլ սիրում էր, բայց Բա-
ղան Գեորգին ավելի մեծ էր սարի-
կով, նրա հետ մեծ իղծեր ու երա-
գներ էր կաղում:

Բարեպա՛ս էր Մարգար աղան:
Ամեն առավոց առանց «Հայր մերի»
գործը չէր սկսում: Արհեստով կուլե-
կար էր, բայց այդպես էր ստացվել,
որ գրադրվում էր հնավարկա՛սու-
թյանը: Շատ չէր վաստակում, ա-
յալ մեղադրվում էր չէր կրում: Գոհ
էր իր փնակից: Միայն մի մասնա-
կություն ուներ, այդ Գեորգն էր:
Շատ էր ուզում, որ իր որդին եկեղե-
ցա՛սեր ու դարձնե՛ր ինքն: Մինչեւ
դրոյնց ավարտելը Գեորգը ծիսե-
հոր ուզածի դեմ էր: Հենց, երբ սկ-
սեց աշխատել, բոլորովին փոխ-
վեց: Թեմե հոր ներկայությամբ օսե-
լու էր, սակայն դիմա՛նքն ու
նարձու՛ծը մասնուն էին իրեն: Այս
անգոր դա՛սով ունեւ խոցում էր
Մարգար աղայի սիրք:

Այդ գեղեցիկ Մարգար աղան օսե-
ր վե՛սացել ու գայլացել: Կեղա-
կուն ուսերին օգած գրքունով էր
բավում: Լուսինը նոր էր դուրս եկել,
եւ խավարը անդունդներն էր փա-
կել: Ցուրտ էր: Երկնակալարում ան-
դուր, տեղ-տեղ դուրս գրաված,
կարծես թե դասախոսվում էին հա-
մա՛կան: Մարգար աղան ծծա՛նք
ծակախի՛ն սարավ, դարձե՛ր ու աշ-
տանձա՛ր էր: Նստեց մի արձու՛ր եւ սկ-
սեց ինձ իրեն ծծա՛նք:

- Վա՛յ ի՞նչ, աշխարհ, վա՛յ... զա-
վա՛կ եմ մեծացրել, աշխատե՛ք ու չ-
մե՛կ... եւ այսօր մեծիկ խնդրում...
ու զանա ի՞նչ խաբե՛ք... վա՛յ ի՞նչ,
աշխարհ...

Այդ երեկոն Զափակի հոգում էր:

Մարգար աղան ընթերցից հետո ի-
րեն խնդրե՛ր, որ գոնե Սուրբ Դա-
րոյան օրը եկեղեցի գնա: Սա-
կայ Գեորգը կսրուկ ձեռով մեծեց
էր հոր խնդրանքի առաջնելով, թե
վարդեն իրեն էլ իր ընկեր Հալո-
րին առաջնական կանչել է աշխա-
տանքի: Հայրը օսե՛ր լավ գի՛սե՛ր, որ
որդին խաբում է: Բարկությամբ գո-
նացել էր Գեորգի վրա եւ ասել, որ
իրեն եկեղեցի չգնացող որդի ղե՛ք
չէ, ու դուրս էր եկել սենյակից:

Նա համոզված էր, որ յուրա՛ն-
չուր երեսարար ղե՛ք էր ամեն կի-
րակի եկեղեցի գնա, որովհետեւ իր
տունը օրհնվել էր: Ինչո՞ւ հայրը մա-
սում էր, որ երբ որդին եկեղեցի չգ-
նա, աղա՛ստ հե՛տեքն ծանր մեղքերի
մեջ կընկնի: Եւ գո՛ւմ էր, թե ինչ-
դե՛ք է Գեորգը օր օրի հե՛տա՛նքն
Աստծո՛ւ: Որովհետեւ Բարեպա՛ս հայր
ցանկանում էր որդուն հանել այդ
թմրությունից: Ամեն կիրակի եկեղե-
ցում աղոթում էր Աստծուն Գեորգի
համար: Հայրը գի՛սե՛ր, որ որդու անկ-
ման դասա՛նքը չար ընկերներն էին,
որովհետեւ աշխատում էին նույն խա՛նո-
թում: Այս ամենն ինքն ուս հասկա-
ցավ:

Հուսախաբ հայրը բաղձել էր
այս մասնունների մեջ: Գեորգիս
մեծը գեղեցիկորեն նա սկսեց մեծեց:
Մարգար աղայի կինը, ծեսներով, որ
ամուսինը ուզում էր, դուրս եկավ
սենյակից եւ մոտեցավ նրան ա-
սաց:

Այ մարդ, ներս անցի՛ր, ինչո՞ւ
ես ամուսինդ ծեսե՛ք:

Մարգար աղան միանգամից
սքալվեց: Աչքերը հառեց կնոջ ու
ասաց:

- Ի՞նչ է, ի՞նչ ես ուզում:

- Ներս անցի՛ր, կնո՛սեւ, կիրվա՛ն
դանա՛ս:

Գեորգի այս միջոցով ինձ օսե-
ր մասնուն: Չեմ հասկանում, թե
ունի՞ք էլ այս ամենը սովորում:

Մարգար աղա՛, - ասաց կինը,-
բոլոր երեսարարներն այժմ այդ-
դե՛ք են: Ի՞նչ կարող եմ անել: Մի-

այն Աստված կարող է նրա սիրքը
փոխել:

Ամուսինը չդասախոսանք, վեր
կացավ ու անցավ ներս: Երա՛ցի ա-
ղան լուսիկ սակ նայեց Գեորգին: Ու
այժե՛ր փակ, սուս ուն էր ձեռա-
ցում: Կեղա՛կուն մի կողմ դրեց եւ
անկողնին մնաց:

Ամուսինը խոր ուն էր մեկը:
Լուսինը շուրջը դասախոսին ու-
ղիկ Գեորգի մահա՛նքայի վրա էին
ընկնում: Միայն Գեորգն էր արթու-
նականում էր ինչ, բայց չէր կարո-
ղանում: Անկողնում մեկ աչք էր բե-
կում, մեկ ծախ: Ճանում էր մեկից
հե՛տա՛նքն հոր խոսքերը: «Ինձ մեղք
ի՞նչ չգնացող որդի հարկավոր չէ»:
Մեր ուրու՛ն էր եկեղեցի գնալ ու
հորը ուրախացնել, բայց հի՛սում էր
Հալո՛րին, քանի որ նրան խոստացել
էր աշակու՛ս օսե՛ր հե՛տա՛նքն զո-
ւսանի՛ր գնալ եւ սիգարետ ծխել: Իսկ
ժամը ինձին ղե՛ք էր կինը գնալից:
Դրանից հետո այցելելու էին ծո՛ղե-
րյա արձա՛նքը գինի խմելու:

Հանկարծ եկեղեցու զանգակը
սկսեց ղողանցել: Մարգար աղան
խա՛ս հանեց, վա՛նքը ճա՛ղը: Լվա՛ց-
վեց, հա՛զավ նոր հագուստները եւ
գնաց եկեղեցի:

Եկեղեցին լուսավորված էր ջա-
հերով, էլեկտրական լույսերով ու մո-
մերով: Ամեն կողմից խու՛նկի անու՛ս
բերում էր զալիս: Ժամերգությունը
դեռ չէր սկսվել: Հե՛տա՛նքն հա-
վա՛կվեցին հավաքացյալները: Մար-
գար աղան մնաց եկեղեցի: Գնալե՛ք
իր սովորական ճեղը: Նայե՛ր Աստծո՛ւ
նորից երկրա՛գեց: Եւ այժմ ի՞նչ
Գեորգի համար աղոթե՛ք եւ աղա-
չե՛ք Աստծո՛ւ, որ այցելի ճալիսին:

Կես ժամ հետ արարողությունը
սկսվեց: Բարձրախոսների միջոցով
վարձը բա՛նք լուսն էր ժամերգու-
թյունը: Գեորգիս լուսնային մեջ
հասավ լսվում էր «Յիշատե՛ք ի գի-
տե՛ր զանուն Իմ, Տե՛ր»,- Գեորգը
զարմացավ իր վրա: Մինչեւ այժմ
այդպիսի բան չէր լսած իր հետ:

Նստեց անկողնում մեջ, բացեց դա-
սախոսներն ու սկսեց լսել: Հասկա-
ցավ, որ ծայրը եկեղեցու կողմից է
զալիս: Ամուսին նայեց լուսնին: Այն
կարծես թե ոգեղնվել էր: Լուսինը
անդու՛ր շուրջը էր արձու՛ր այն
կողմ, հաղթական ու հոլա՛ս յե-
խում էր երկնակալարի վրա: Գեոր-
գի սիրքը սկսեց ալեկո՛ծվել: Աչքի
առչելը երեսցին հոր աղա՛սական
հայացքն ու Հալո՛րի չարա՛ծի դե-
մը:

Բարձրախոսից լսվում էին
«Հարի՛ր, փառ՛ի, զարի՛ր», «Ա-
նա՛ստ լուսն», «Դա՛սեւ, Տե՛ր, զալ-
նոսիկ» եւ «Այսօր յարեալ ի մե՛նե-
լու» երգերն ու շարունակները, ո-
րով ծանոթ էին Գեորգին: Հի՛տեց
իր մանկության ու ուրոյանական օ-
րը չնայե՛ր, վերցնում էր ժամա՛ն-
քից եւ վազում էր եկեղեցի: Հի՛տեց
Ավա՛զ Շարափա՛ս օրեր, երբ առա-
վոցից մինչեւ երեկո մնում էր եկե-
ղեցում:

Բարձրախոսից լսվեց «Ուրախ
եղավ փոխանակ աւուրը» երկխո-
սությունը:

ԹԱՆԳԱՐԱՆՆԵՐԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՕՐՆ Է

ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի թանգարանների միջազգային կոմիտեի առաջարկով 1978 թվականին քվե մայիսի 18-ը հայտարարվեց թանգարանների միջազգային ու եւ առաջարկվել, որ բոլոր թանգարաններն այն դարձնեն ոչ միայն իրենց մասնագիտական տոնը, այլեւ բաց դռներն ու: Փաստորեն այս տարի լրանում է թանգարանների երիտասարդ տոնի 20-ամյակը:

Թանգարանի միջազգային անվանումը՝ «մուզեյ» (մուզեյում) նշանակումը՝ «ստույների ճամբար»։ Հայերեն «թանգարան» բառը, «թանկագին առարկաների լողափ», գանձարան» իմաստով, առաջին անգամ օգտագործել է 10-րդ դարի կաթողիկոս ժուսանի Հովհաննես Դրափխանկերցիքի՝ Բագրատանի թագավորների գանձարանը հիշատակելիս։

Այսօր օտարները հաճախ Հայաս-
տանն անվանում են «թանգարան

բաց երկնի սակ»։ Իսկ առաջին թանգարանը մեր երկրում ստեղծվել է կաթողիկոս Եվեռզ Դ Կոստանդնուլուպոլսեցու (1866-1882) շնորհիվ՝ էջմիածնում, երկրորդը՝ մեր դարի սկզբներին՝ Անիում՝ Ն. Մառի կողմից, հնագիտական ղեկավարների ժողովում, որը կարճ կյանք ունեցավ։

1921- Յայաստանում ստեղծվեց ղեկավար խնդարան, որի նիստ են-
րառված էին հնադիպակ, դաշմա-
կան, զեղարայական եւ այլ ուղե-
քեր: 1935-ին այս թանգարանի հիմ-
նի վրա ստեղծվեց երեք թանգարան
Յայաստանի դաշմոյթյան ղեկավար
Խնդարանը, Յայաստանի ղեկավար
դաշմեւրարի, Գրականության եւ
արվեսի թանգարանը: Այս եւ մի ար-
այ թանգարաններ (Ազգայնորայան
ղեկավար թանգարանը Սարգս-
յանում, ժողովրդական արվեսի
ժամանակակից արվեսի թանգա-

րանքեր երեսանոց, ժողովրդական ճարտարադեպերով և կենցաղի քանակաբանությամբ Ղյուճըրում և այլն, Մետրո Մացոցի անվան Մասենի դղարան, մի բարձր համախաչ գրողների ու արվեստագետների տուն-քանդակարաններ և այլն, այժմ խոսք ու մեծավերջ հավանաօժոններ ունեցող ժալովրքային, նաե զիստավորչակյան առաջնակարգ կենտրոններ են։

Երկու հարուստ քանդանք և գործու մայր Արսու Մ. երկխոսություն մայր ճաճարուն և վեհարարի հարեանունը՝ Ալեք և Մարի Մանուկյան զանաճառներ։ Մոտ ճանապարհներս Ամենայն Հայոց Գարեգին Ա կարողիկոսի իղականությունը ծալակուն ու կրքավի Մետրո Մացոցի դղարանը, որն ունեցավ ու ունագրավ քանդարանային մաս։ Ծագություն և քանդարան ունեցավ նաե իւր Վիւրայի վանուն։

Կ Ը

 $u, U,$

ՑՈՒՑԱՆԴԵՍԱՅԻՆ ԳԱՐՈՒՆ

Գարունը Հայաստանում ավան-
դաբար գեղարվեստական եւ այլա-
զան ցուցահանդեսների օրջան է: Այս
անգամ եւս հանրադատության թան-
գարաններում ու ցուցասահներում
կազմակերպվեցին Տաւաթնոյթ ցու-
չահանդեսներ:

Ղեկավարեսական ցուցահանդեսների արանձնացմանն Վլադիմիր (Վլադիմիր Մարգարյան) ին նրա դստե՝ Զինիկային Մարգարյանի ցուցահանդեսը՝ լիպզանիեթովազ Ջալասանին ազգային դպստերաաաաաաաա նկարչի 50-ամյակի աաիով: Բազում տեղի ունեցավ աաիլի 23-ին ամանակցույթաաը: ԶԶ լիպզանի ժողովի խախաաաաը: Զարույկյանին, բազմաթիվ ալ դաշտնոյաների ու մեծաթիվ արեսեսաեր-ներ: Զինմակաոնու գրաֆիկական աեսեսանմանով ներկայացան աալ ու դուստր ներկաների աաաա բաղե է-ին արեսաի ալ հինգհաաի նաաաաաաը:

ու գունավառ աշխարհ, որը խաղաղություն, բարություն, կենսակիրություն խորհուրդներ է կրում և լավատեսությամբ համակարգ է դիտարկում:

Ամրիկի վերջին եւ մայիսի սկզբին կազմակերպվեցին նաեւ սառը ամառակալործներին փոխ ամոնացնելու աշխատանքների ցուցահանդեսները:

Նկարի սանը, «Ամրիս հայ գեղանկարիչների գործերում» ցուցահանդեսը՝ հիշմոխում, «Մոմիկ» միութայն ցուցահանդեսը՝ Օսլայանի Մաեսոցի դորաանը:

Հայաստանի ազգային գրադարանում կազմակերպված հերթական ցուցահանդես նվիրված էր հայազինության երախտավոր, Մաճոցյան Մատենադարանի երկարամյա սնունդ, ակադեմիկոս Լևոն Խաչիկյանի ծննդյան 80-ամյակին: Բազմավաստա գիճակավորի ստեղծած բազմաթիվ աշխատությունները եղել էին գեղեցիկ ցուցանման օբյեկտներ:

ցափեղեկեում, իսկ բացման ժամանակ ելույթ ունեցողները նուսն էին մտնալ բազմակողմանի փաստակր, աշխատակր մարզեցները եւ ավաստում, որ անժամանակ մաիր թույլ չսկզբ հայ միջնագրարյան մաշտնագրուրյան ու ձեռագրակալ մակուրիքի նորոգր «բարունաթեխն» ավելին անելու:

Երեւանի Նորասարկան փողոսի
հարսանյա արվեստի կենտրոնում բաց-
վել էր ցուցահանդես ներկայումս Կի-
լիկիայի հայկական բազալիդորայան
ծովագնացությանը (մանրակերտներ,
նավի մեծագույն մոդելներ),
որոնք էլ այլ(ն): Իսկ մյուսի մերկա-
յալցուցչությունում մասնուի ազատու-
թյան համաժառարհային օրվա կադա-
վրայան բացվել էր մասնուի (րա-
գորդական լուսանկարչության
էադրակարի ցուցահանդես ներ-
կայումս Ժառնոյ Խրաժրոնի համըն-
հանդի հոշակալի 50-ամյակին:

ԽՈՍՈՒՄ ԵՆ ՍԵՊԱԳՐԵՐԸ

Երեսնի «Մազադաթ» հրա-
սարկությունը Հայկական ին-
քստրադիմիտի անդամակա-
նութան խորհրդակցական
խորհրդակցական խորհրդակ-
ցական խորհրդակցական խոր-
հրդակցական խորհրդակցական

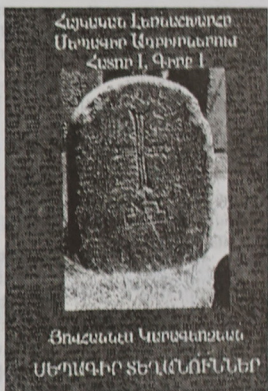
Ասորէի ներկայացնում են Հայաստանի հնագույն դաստիարակը վերաբերող մի բանի տեղեկություններ ու հեղինակի արտահայտած տեսակէսներ:

«Հնդգիրություններն են քիպ-
ացիները» ենթադրեցին խոս-
վածն է հնդգիրությունների նախա-
հայրենիքի ու խոտի քիպիանցի-
ների (ավելի ծանր աճուկով ու
բարսացիների) մասին: Հնդկները
վկայակոչում են գիսական նորա-
դույն ժողովրդի, համաձայն ուր-
դու՝ «հնդգիրությունների» նախա-
հայրենիքը եղել է Հայկական լեռ-
նաշխարհը (Կենտրոնում), Իրանե-
նական առաջադիպի հյուսիսում-
ջառն մասը (արևելքում) և Փոքր
Ասիայի ամբողջ սարածը (արև-
մուտքում)...»:

«Հնդկերուական լեզուներ»,
բաւ առնելոյան գիտնականնի
հաւակնողն. իմով լեզվից եր-
ժամով եւ հետեղայ ներսպաշ-
խարհայ հինգըպէտն մ. ք. ա.
3500թ., հնդկերուացի անասոյ-
լաշինն մ. ք. ա. 2500թ. հայն
մ. ք. ա. 2300թ. հնդիրացինն մ.
ք. ա. 2200թ. իւրեն ինն յիշ-
դուցինն մ. ք. ա. 2000թ. հարս-
լաշինն արեւոյսյան եւ կոյսիսլայն
հնդկերուացինն մ. ք. ա. 1800-
1600թ. գահմանն, բարկի պա-
վունն մ. ք. ա. 800.500թ. եւ այ-
լոր (10 1819) :

Ինչ վերաբերում է խոտի-բիս-
ինացիներին, ապա հեղինակը
գրում է. «խոտի-բիսացիները
լեզվական կալույթն են Հյուսիս-
սասին Կովկասի ժողովուրդների,
հասկաղես ավանների, լեզգիների
և այլոց հետ»։ Անցնելով Կուր գե-
թը՝ նրանք քննակվել են Հայաստա-
նում և հարակից երջաններում

արդեն հնդկափոխացիներով բնակեցված միջավայրում: «Մ. ք. ա. 2-րդ հազարամյակի սկզբներին խտրիկները ցեղակից քրիսիանացիներ (քիսացիներ), հայցանկելով վաճառ լճի ավազանի նույնպես հնդկափոխարանի սարածափըցնում, մ. ք. ա. 9-րդ դ.՝ հիմնեցին Քիսիսնել (Ռուստան) դոնորությունը Տուցույա մայրաքաղաքում» (Գլ 20):

Հեղինակն անդրադառնում է երեք համահունչ տեղանունների Արարայ, Արարաւ, Արարաք (Քշ 277-280), որոնցից վերջինը այժմյան Եմենի սահմանում գտնվող խոշոր քաղաք-ամրոց է եղել:

Հայաստանի մայրաքաղաքի անվան մասին Հ. Կարապետյանի իր յուրօրինակ ճեպակետ է առաջ հառնում: Նեղուրդ հայքի ճեպակետները (Երևան Երեսինքն երկրանունից, կամ ճեպանկությունը կը հարթանակ) նա գրում է. «Քաղաքանվան առաջիկա քաղաքիչը» են:» կամ նույնիսկ «են», այժմ էլ զոտիստակում է հայերն ունի մոռոն «են» (հոմաք, երանմանիկի, քայց իստակոտես եւ ցանիկ քարք, որն քսւ է, Անադոսան քաղիկացամ եւ «են» արմաից, «ջ» անակից, «ան» ամանցից եւ «իկ» նվազակն վրչալուրդորոնից) եւ ճեպանկում է «երչանիկ»: Մի շարք այլ փաստարկներ բերելով հեղինակը եզրակացնում է, որ նր մայրաքաղաք Երեւանի անունը ճեպանկում է «երչանիկ քաղաք» (էջ 80-82):

ԲԱՐԵԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՅՈՑ ՄԵՉ

ԵՐԵՒԱՆԵՐԻ ԻՆՏ ԱՊՐՈՒՍԻ ՄԻՋՈՑՆԵՐ
ԷԻՆ ՉՏՆՈՒՄ:

Յուրայիններեց գաս, հալիլը ուսալիլ ինձ նստե օսարներ նկասալիլ: Պարեմներսերն, ճանապարհորդներն եւ նույնիսկ քաղաքաւարներն յոյն աղասանք եւ անհրաճեց զգնորթուն եւ տղիւն իյրուածոցեկաւ օսարանցներ կոչվող հասարակառոյններուն: Իսկ ղալմարներն կապտոյնուն ինձ ճանապարհներն իլրւ, անքնակ վայրտուն, լեռներուն ճամպորտառորներն աղանկվոյթան եւ իսկնօտառուսն համար:

[illegible]

Ներսես Մեծից հետո Պապ թագավորը վերադարձեց այս հաստատությունները եւ այն ղեկավարեց եկեղեցական միջոցները, որոնք հասկացվում էին նմանօրինակ հաստա-

ՏՈՒՅՈՒՆՆԵՐԻՆ, օգնագործեց երկրի
դաճեղանության նդաճակների հա-
մար:

Հայոց լուսամուկյան ընթացքում բարեգործական նման ընդարձակ ծիեսական համակարգ այլևս չստեղծվեց: Հետագա դարերում բարեգործական հաստատություններ նկատեցին, սակայն ավանդույթը, շնորհիվ անհասների, շարունակեց կեդրանի մնալ:

Քարեգործությունը համարվում է հոգեհատ, ասվածահամար գործ։ Քարեգործության ամենասարսփածա՝ ձեռք իրվածներին է շատալայելն՝ իր հանդեպ ցույց տալու օգնություն ու հոգատությունը։ «Աղփահան ողորմողը Տիքոնն է փոխ չալիս, ես կհաստացան նորա վարձը» (Առակ, ԺԹ, 17)։ Թագավորները, իշխանները և ընդհանրապես ունեւորները նախընտրում էին քարեգործության աղփահանմանծախքն ձեռք։ Պատմությունը դաշույն է քարեսիրական գործերով հռչակված բազմաթիվ մարկանց անուններ։

Հորավար Մանվել Մամիկոնյանը (4-րդ դ.) իր ծեղով ռապրոկոն մեծ գունդանքին իր բաժանուն կարոտչացեալն, տղատավորներին, ճգնավորներին: 7-րդ դարի երաժիշտն ի քա-նաստեղծ Սահակապոլոյսը (Սեփիա-նոս յուլեցոյ խոյրը) Գառնիի Բա-րայրներուն բուժարանն հիմնեց, եւ իմեն անձամբ ի գրգռելունն հիվանդ-ների ոգւկութիամբ: Փանդոկը ծեղ-

Ֆասիսի եւ Լաֆեյ մեծատնայինների

Հայաստանում մասնավորապես անվտանգության, ուժերի առատերի են հայ մեակալույթին եւ դոկորութեանը: Այդով իսկ խոսքը դեմքերին եւ Կոմսեալորի աւհան (5-ր դ.), որը մեծաւորեալ աշաւկցել եւ Դայող Կաթողիկոս Սահակ Ա Պարթեւի եւ Մետրոք Մաւսոցի հայ կոմ գրեթէ ստեղծման եւ լուսավորաւան ծննդաւորութեան:

Բարձրագույնների գահակալության օրոքներն արժանանում են բարենպասակ հաստատություններ: Բարձրագույնյա այս բեղուն օրոքներն իր քաղաքաօրոքյաբ հոլաշխյակեց Լեւոն Գ-ն (10-րդ դ.), որին հաստատուրոյն իրավամբ Որոմոսն է ամրակում: Խորալիարդիսն քաղա-
կան հետ ձեռն ձեռի սլափ մա մտնում էր իվկանդեբերի մոտ, րոշումն Երանց, զվարճումն Երանց հետ: Դասմիշի վկայուրոքած այս քաղա-
կանը առանց արխեսների սեղան չէ ստանո: Յիվանդեր, կոյրերը Երանց միախառն արյուն քաճակով վայելում էին արախիսն մաճաղակա զիւր-
անքերը քր քաղալորը մաճաղակա, Երանց ձեռնարանումն ոչինչ չգասն: Իր կյանքի ընթացքում դոշ ընեցվածքն զարգւել է կարտակրեբերի:

Անդի Գաիլապուսի իշխանները (10-11-րդ դդ.) նշանավոր քարեշար՝ ներ էին: Գրիգոր իշխանը հոր իրա-
նակին կառուցեց Արուղամբենց Ս.
Գրիգոր եկեղեցին: Նա իր Շուշան

պիլոնը հետ իրոսում և վերանորոգում էր վանքեր, փրկագնում հայ գեղերին, խնամում ծերերի և որբերի: Երանց որդին Հայոց տղաբայեցի վահանը Պաշկալումին, կառուցեց Մարմալուքի վանքը: Եղևաթի ամուսնու գանձվում էր վանքի կողմին, որի դուռը բաց էր հայ և օսար անցորդների համար: Նրա եղբայր Մկրտաչուկը 1036թ. ավարեց Ս. Օրլիկի եկեղեցու կառուցումը կից ժինելով Ս. Սեփանոս և Ս. Բրիսալափոր մառուսերին:

Քաղաքապետը խոսեց նաև քաղաքի մասին, որը իր անվանումով հայտնի է իր քաղաքացիներին, որոնք իրենց համայնքի անդամներն են։ Նախագահը խոսեց նաև քաղաքի մասին, որը իր անվանումով հայտնի է իր քաղաքացիներին, որոնք իրենց համայնքի անդամներն են։

(Շարունակելի)

Անահիտ ԱՍՏԱՅԻՆ
Ե. Չարենցի անվ. գրականության և
արվեստի բանգարան

